ڕای گشتی و کاریگەری لەسەر دەسەڵات

م/شیلان عبدالله

جەماوەر کە لەکۆمەڵێک پێک دێت بەیەک لەفاکتەرەکانی ڕای گشتی دادەنرێت. چونەکە ڕای گشتی بەهەموو شێوازە جۆراو جۆرەکانیەوە لەناوەندی جەماوەردا پێک دێت و بڵاو دەبێتەوە. ڕای گشتی ئەو ڕاو بۆچوونانەیە کە هەندێ کەس دەستی پێوەدەگرن. حکومەتیش حیکمەت دەبینێت لەو ڕاو بۆ چوونانەو سیفەتێکی بەردەوام و جێگیر وەردەگرێت بەرامبەر بەباسێکی گرنگ و تەگزر. دەتوانم ڕوونتر بڵێم ئەو بڕیارەیە کە گرووپێک لەمەسەلەیەکدا بایەخێکی گشتی هەیە پاش گفتوگۆکردنێکی ئاشکراو ئەواو. لەگەل لێکزلینەوەو شیکردنەوەی باسەکەیا بابەتەکە ڕەوانەی بنکەی جەماوەر دەکرێت بۆ بەدەست هێنانی پشتگیری ڕای گشتی لەهەر کۆمەڵ و ئەتەوە یەکدابێت چەند جۆرێکی لێ دەبێتەوە هەندێ جار ئەم ڕای گشتییە لەشێوەی ڕیپێواندا دەردەبڕێت یا لەمانگرتن یاخود بە ئیمزا کۆکردنەوەو چەند شێوەیەکی تر. ئەوکات دەکەوێتە سەر چۆنیەتی ڕایەکەو دەبێت کاریگەرو کارلێکەری ئەم ڕایە ڕوون بکرێتەوە بەڵام لەهەندێ کاتیشدا هیچ کام لەم ڕایانە بەهەند وەرناگیرێت یاخود گرنگیەکی ئەو تۆزی پێ نادرێت. هەرچەند بایەخ و گرنگی خۆی هەیە لەهەمان کاتیشدا هێزیکە کاریگەری گەورە لەسەر ژیانی ڕۆژانەی خەڵک دەکات و پشتگیری خزمەتگوزاری دەکاو دیاردەی دژێو ئاشکرا دەکات و داب و نەریتی کۆمەڵایەتی کۆمەڵگە لەبەرچاو دەگرێت.

ڕای گشتیش خۆی لەچەند شێوەیەکدا دەبینێتەوە. ڕایەک کەپێی دەوترێ ڕوون و ڕاشکاوانە ئەم ڕایە بەشێوەیەکی کردارەکی و لەکاتێکدایە کەدەبێتە جێی بایەخ و گفتوگۆکانی خەڵک و لەکەشێکی دیموکراسی و ئازاد دا لەسەر هەر بابەتێک لەبابەتەکانی دەردەبڕێت. ڕایەکی دی پێچەوانەی ئەم ڕایەیە کەپێی دەڵێن شاراوە (پەردەپۆش) کاتێک خەڵک هەست بەو ڕووداوە دەکات بەڵام دەرنەکەوتووە یاخود شاراوەتەوە بەهۆی قەدەغەکردنیەوە ڕێگەی لێ دەگیرێت ڕای گشتی بەدوو شێوە دابەش دەبێت. ڕای کاریگەر کەلە بیرمەندو هۆشیارو ڕۆشنبیرەکانی دەستە بژێری کۆمەڵدا بەرجەستە دەکرێت چونکە کاریگەری دەکاتە سەر ئەوانەی کەمتر خوێندەوارو ڕوشنبیرن. ڕای کار لێکراویش زۆرینەی خەڵکی ئاسایی کەزانیاری زۆر کەمیان لەخوێندن و فێرکردندا هەیەو پشت دەبەستن بە هۆکارە جیاوازەکانی ڕاگەیاندن. تایبەتمەندی ئەم جۆرە ڕایانە لەوەیا دەردەکەوێت کەڕادەی بڵاوبونەوەی ڕایەکە لەنێوان جەماوەردا و بەردەوامبوونی ڕاگشتیەکە دەربارەی کێشەیەک و چۆنیەتی ڕادەی بەردەوام بوونیشی. هەروەها هێزو توانای جەماوەر لەبەرامبەر هەڵوێستەکە. لێرەدا دەتوانین بڵێین خێزان وڵێکی بنەڕەت دەگێرێت لە دروست کردنی تاکێک لەبەرامبەر کەلەپورو کلتورو داب و نەریتی کۆمەڵایەتی لەکۆمەڵگەدا لەئەنجامی دروستبوونی چەند تاکێکی نەتەوەیی گورزێک پێک دێت کامل لەعەقڵی سایکۆلۆژی بەرامبەر بارودۆخەکان هەر هەوڵێکی تاک بۆ دەرچوون لەم عەقڵیەتە بەپلەی جیاواز ڕووبەڕووی پەرچەکردار دەبێتەوە لەوانەیە هەندێ جار بگاتە ڕادەی سزادان.

زۆرجار ئەم ڕاگشتیە ڕووبەڕووی سەرکردە یاخود ڕابەر دەبێتەوە ئەگەر سەرکردە یا ڕابەر بەشێوەیەکی ڕاستگۆ گۆزارشتی لە ئیرادەی جەماوەر یاخود کۆمەڵ کرد ئەوا بێگومان سەرکەوتن بەدەست دەبێت. چونکە خەڵکی لەکۆمەڵدا ئارەزوو هیواو پێویستی زۆریان هەیە کەبەستراوە بەژیانەوە لەئێستاو داهاتوودا. پێدەچێت ئەم ئارەزووانە هەندێ جار نادیاربێت تا ئەوکاتەی یەکێک لەوانە لەنێوانیاندا دەردەکەوێت بەباشی تێدەگات پاشان هەڵدەسێت بەڕوونکردنەوەو شیکردنەوەی ئەو ئارەزووانەو نەخشەی بۆ دەکێشرێت.

ئەگەر ڕای گشتی لەبواری سیاسیەوە وەربگرین. ئەوا بەشداری دەکات لەبەرزکردنەوەی ڕۆحی مەعنەوی بەتایبەت کاتێک دەوڵەت ڕووبەڕووی مەترسی داگیرکاری دەرەکی یان تووشی هەرەشەی بەکارهێنانی هێز دەبێتەوە لەلایەن وڵاتێکی دیکەوە یاخود ئەو دەسەڵاتە تووشی قەسادی سیاسی و ئیداری و دارایی دەبێتەوە. ئەوکاتە ڕای گشتی فشار بۆسەر ئەو دەسەڵاتە دروست دەکات چونکە هەرتاکێک لەڕای گشتی لەو کۆمەڵگەیەو چاوەڕێی بەجێ هێنانیت لەحکومەتەوە .